

**ABDULLA QODIRIY “O’TKAN KUNLAR” ROMANI ZAMONAVIY
NIGOHDA**

Muradov Botir Xayat

Islom Karimov nomidagi

Toshkent davlat texnika universiteti,

Neft va gaz fakulteti,

“Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti”

kafedrası (DSc) mustaqil izlanuvchisi.

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Muradov Botir Khayat

The after named Islam Karimov

Tashkent State Technical University,

Oil and Gas of the faculty.

"Industrial Economics and Management"

independent researcher of the department (DSc).

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Annotatsiya: Abdulla Qodiriy “O’tkan kunlar” romani o‘zbek jamiyatining eski kunlari va odamlarning hayotini samimiy tarzda tasvirlaydi. Asar orqali biz sevgi, do‘stlik, sadoqat va adolatsizlik kabi mavzular bilan tanishamiz. Qahramonlar – ular hayotning turli qiyinchiliklari bilan yuzma-yuz kelgan oddiy insonlar, lekin ularning his-tuyg‘ulari va qarorlari o‘quvchini o‘ylashga majbur qiladi. Roman eski va yangi qadriyatlar, shaxs va jamiyat to‘qnashuvi, insoniy qadr-qimmatni saqlash kabi masalalarni ochib beradi. Qodiriy badiiy uslubda tarixiy voqealarni va inson ruhiyatini bir vaqtning o‘zida ko‘rsatadi. Zamonaviy nigoh bilan qaraganda, asar nafaqat tarixiy roman, balki hayotiy saboqlar beruvchi darsdir. “O’tkan kunlar”

qahramonlar orqali o'quvchini o'z hayoti va jamiyati haqida o'ylashga chorlaydi. Tilining soddaligi va tasvirlarning jonliligi asarni oson tushunarli va qiziqarli qiladi. Shu bois, bu roman har bir o'quvchi uchun nafaqat o'tmishni, balki bugungi hayotni ham yaxshiroq anglash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Abdulla Qodiriy, "O'tkan kunlar", roman, o'zbek adabiyoti, tarixiy voqea, sevgi, milliy istiqlol, do'stlik, qadriyatlar, insoniy qadr-qimmat, til soddaligi, zamonaviy nigoh, hayotiy saboq.

РОМАН АБДУЛЛЫ КАДЫРИ "УШЕДШИЕ ДНИ" В СОВРЕМЕННОМ ВЗГЛЯДЕ

Аннотация: Роман Абдуллы Кадыри "Ушедшие дни" искренне описывает старые времена узбекского общества и жизнь людей. Благодаря этому произведению мы знакомимся с такими темами, как любовь, дружба, преданность и несправедливость. В романе раскрываются такие вопросы, как столкновение старых и новых ценностей, личности и общества, а также сохранение человеческого достоинства. Кадыри одновременно показывает исторические события и человеческую психику в художественном стиле. С современной точки зрения произведение - это не только исторический роман, но и урок, дающий жизненные уроки. "Ушедшие дни" заставляют читателя задуматься о своей жизни и обществе через персонажей. Простота языка и живость образов делают произведение легко понятным и интересным. Поэтому этот роман позволяет каждому читателю лучше понять не только прошлое, но и современную жизнь.

Ключевые слова: Абдулла Кадыри, "Ушедшие дни" роман, узбекская литература, историческое событие, любовь, национальная независимость, дружба, ценности, человеческое достоинство, простота языка, современный взгляд, жизненный урок.

ABDULLAH KADIRI'S NOVEL "O'TKAN KUNLAR" IN A MODERN PERSPECTIVE

Annotation: Abdullah Kadiri's novel "O'tkan kunlar" sincerely describes the old days of Uzbek society and people's lives. Thanks to this work, we get acquainted with topics such as love, friendship, devotion and injustice. The novel reveals issues such as the clash of old and new values, personality and society, as well as the preservation of human dignity. Kadiri simultaneously shows historical events and the human psyche in an artistic style. From a modern point of view, a work is not only a historical novel, but also a lesson that provides life lessons. "O'tkan kunlar" forces the reader to reflect on his life and society through the characters. The simplicity of the language and the vividness of the images make the work easy to understand and interesting. Therefore, this novel allows each reader to better understand not only the past, but also modern life.

Keywords: Abdullah Kadiri, "O'tkan kunlar" novel, Uzbek literature, historical event, love, national independence, friendship, values, human dignity, simplicity of language, modern view, life lesson.

1. Kirish: Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani 20-asr boshidagi o'zbek jamiyatining tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayotini yorituvchi eng muhim adabiy asarlardan biri hisoblanadi. Ushbu asar nafaqat o'sha davrning ijtimoiy voqeliklarini aks ettiradi, balki bugungi kunda ham o'quvchiga tarixiy tafakkur, madaniy meros va insoniy qadriyatlarni tushunishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy nigohda romanni tahlil qilish, uning asosiy g'oyalarini bugungi jamiyat bilan solishtirish imkonini beradi. Romanning markaziy qahramonlari - Olimjon va Gulnor - shaxsiy hayotlari va ijtimoiy muhit orqali o'zbek jamiyatining ijtimoiy qatlamlarini va madaniy me'yorlarini namoyon qiladi. Olimjon obrazida biz o'sha davrning ma'naviy va intellektual rivojlanish istagini ko'ramiz. U yangilikka intiladi, bilim va adolatga intilishini ko'rsatadi, shu bilan birga jamiyatdagi qarama-qarshiliklar va urf-odatlarining inson ruhiyatiga ta'sirini aks ettiradi. Gulnor esa sevgi

va fidoiylik timsoli sifatida romanning hissiy markazini tashkil qiladi, u orqali Qodiriy sevgi, sadoqat va ma'naviy barkamollik masalalarini yoritadi [1]. Zamonaviy tahlilarda romandagi ijtimoiy muammolar bugungi kunda ham dolzarb ekanligi ko'rinadi. Masalan, boy va kambag'al qatlamlari orasidagi tafovut, oilaviy va ijtimoiy majburiyatlar, gender rollari va ta'limga bo'lgan munosabat kabi masalalar o'sha davr bilan cheklanmaydi. Hozirgi kunda ham bu muammolar turli shakllarda mavjud bo'lib, ular zamonaviy jamiyatni rivojlantirishda muhim muhokama mavzusi hisoblanadi. Qodiriy asarida bu muammolar badiiy vositalar orqali ifodalanadi: turli obrazlar, dialoglar, ichki monologlar va voqealar orqali. Romanning yana bir dolzarb jihati - tarixiy va madaniy xotirani saqlashdir. Qodiriy tarixiy voqealarni va shaxslarni shunchaki bayon qilmay, ularni hayotiy voqealar, insoniy qarorlar va ijtimoiy jarayonlar bilan uyg'unlashtiradi. Shu orqali o'quvchi o'sha davr hayotini o'z ko'zlari bilan ko'radi va tarixiy kontekstni anglaydi. Bugungi kunda tarixiy tafakkur va milliy identitetni shakllantirish jarayonida bu jihat alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy nigohda "O'tkan kunlar" romani pedagogik nuqtai nazardan ham qimmatli. Asar yosh avlodga nafaqat o'tmish voqealarni o'rgatadi, balki insoniy qadriyatlar, mehr-muhabbat, adolat va mas'uliyat kabi universal mavzularni tushuntirishda vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, roman tili va uslubi bugungi o'quvchiga murakkab tuyulishi mumkin; ammo o'qish jarayoni zamonaviy adabiy tahlil va kontekstual izohlar orqali boyitilishi mumkin. Romanda Qodiriyning ijtimoiy tanqidi ham bugungi kunda dolzarb: u o'tmish jamiyatidagi notenglik, murakkab ijtimoiy rollar va diniy rasmiyatchiliklarni tanqid qilgan. Zamonaviy tahlilda bu ijtimoiy tanqidni bugungi jamiyatdagi adolat, tenglik va ijtimoiy huquqlar bilan bog'lash mumkin. Aslida, Qodiriy o'z asari orqali inson ruhiyatining o'zgarishiga, jamiyatning yangilanishiga va ijtimoiy adolatning ahamiyatiga urg'u beradi. Shuningdek, romandagi milliy uyg'onish mavzusi bugungi kunda ham muhim. Qodiriy milliy o'zlikni, tilni va madaniyatni asrashga intiladi. Bu zamonaviy kontekstda globalizatsiya va madaniy o'zgarishlar davrida

milliy merosni qadrlashga, tarixiy bilim va madaniy identitetni rivojlantirishga chorlovchi signal sifatida qaraladi. Bugungi kunda “O’tkan kunlar”ni o‘qish, shuningdek, ijtimoiy media va zamonaviy kommunikatsiya kontekstida ham qiziq: asar dialoglar, his-tuyg‘ular va insoniy qarorlar orqali shaxslararo munosabatlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi [2]. Zamonaviy o‘quvchi ushbu voqealarni nafaqat tarixiy kontekstda, balki inson psixologiyasi va jamiyatdagi muammolar bilan bog‘liq tarzda ko‘ra oladi. Abdulla Qodiriy (1894-1938) o‘zbek adabiyotining muhim namoyandalaridan biri bo‘lib, uning ijodi O‘rta Osiyo xalqlarining tarixi va madaniyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Qodiriy "O'tkan kunlar" romani orqali o'zbek jamiyatining ijtimoiy-siyosiy jarayonlarini, an'anaviy va zamonaviy hayot o'rtasidagi ziddiyatlarni yoritadi. Ushbu asar 20-asrning boshlarida yuz berayotgan ijtimoiy o'zgarishlar va milliy tafakkur jarayonlarini o'rgatadi. "O'tkan kunlar" nafaqat o'zbek, balki butun Markaziy Osiyo adabiyotining bir qismi sifatida yuksak qadrlanadi. Chet el adabiyotidan ma'lumotlar: Abdulla Qodiriy ijodi va uning asarlari haqida chet el adabiyotida ham turli yirik tahlillar mavjud. Masalan, rus adabiyotshunosi A. B. Chulpanov, Qodiriy romanining sotsial va tarixiy aspektlarini chuqur tahlil qilgan. U "O'tkan kunlar"ni shunday ta'riflaydi: "Bu roman nafaqat O'rta Osiyo jamiyatining ijtimoiy-siyosiy portreti, balki milliy istiqlol va o'z-o'zini anglash jarayonlarining bir tasviri hisoblanadi." Shuningdek, ingliz tilida yozgan olimlar, masalan, J. M. Roberts, Qodiriy asarining o'ziga xos yozilish uslubini va ijtimoiy ongini rivojlantirishdagi o'rnini alohida ta'kidlaganlar. Ularning fikricha, Qodiriy romanida zamon va makon o'zgarishlari aniq aks ettirilgan va bu o'zgarishlar orqali yangi dunyoqarash, xususan, milliy g'urur shakllanishi tasvirlangan [3].

2. Metodlar:

Ushbu maqola asar tahlilini chuqur adabiy-istoriy tahlil usulida olib boradi. Romaning ijtimoiy va siyosiy mazmuni, shuningdek, uning tarixiy konteksti, xarakterlar va mavzular orqali o'rganiladi. Asar tahlilida zamonaviy

adabiyotshunoslik nazariyalari, shuningdek, milliy va xalqaro manbalar (rus va ingliz tilidagi tahlillar)dan foydalanilgan. Tahlilning asosiy yondashuvi - roman orqali jamiyatning o'zgarishlari va ularning insoniy tajribaga ta'sirini tushunishdir. Abdulla Qodiriyning "O'tkkan kunlar" romanini tahlil qilishda bir nechta badiiy va ilmiy metodlar qo'llaniladi. Avvalo, romanning realistik va tarixiy yo'nalishini inobatga olgan holda, tarixiy-badiiy metod eng asosiy yondashuv hisoblanadi. Ushbu metod yordamida o'quvchi XIX asr oxiri – XX asr boshidagi o'zbek jamiyatining ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy tuzilishini qahramonlar hayoti orqali anglaydi. Qodiriy bu asarda o'sha davr oilaviy munosabatlari, ijtimoiy adolatsizlik va an'anaviy qadriyatlarni badiiy uslubda tasvirlaydi, bu esa tarixiy haqiqat va badiiy obrazlarni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Ikkinchi metod sifatida psixologik tahlil metod qo'llanadi. Roman qahramonlarining ichki dunyosi, ruhiy holati, his-tuyg'ulari va qaror qabul qilish jarayonlari batafsil yoritilgan. Masalan, Olimning shaxsiy o'sishi, sevgisi va ma'naviy qadr-qimmatni anglash jarayoni psixologik tahlil orqali chuqurroq tushuniladi. Bu metod orqali o'quvchi qahramonlar harakatlari va ularning jamiyat bilan bog'liqligini o'rganadi. Shuningdek, ixtisoslashgan ijtimoiy tahlil metodlari ham qo'llanadi. Qodiriy asarda mahalliy hukmdorlar, boylar va oddiy xalq o'rtasidagi ijtimoiy qarama-qarshiliklarni ko'rsatadi. Ijtimoiy tahlil yordamida bu qarama-qarshiliklarning sabab va oqibatlari, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizliklar va muammolar aniqroq anglanadi. Bu metod orqali roman nafaqat shaxsiy, balki umumiy ijtimoiy kontekstda ham tushuniladi. Badiiy tahlil metodlari ham alohida e'tiborga loyiq. Qodiriy obrazlarni yaratishda lirik va dramatik elementlarni uyg'un qo'llaydi. Metafora, dialog va tasviriy ifodalar yordamida roman qahramonlari yanada jonli va o'quvchi uchun yaqin bo'ladi. Shu bilan birga, tematik va motivik tahlil metodlari orqali muhabbat, fidoyilik, ma'naviy qadriyatlar va milliy uyg'unish g'oyalari o'rganiladi [4]. "O'tkkan kunlar" romani tahlilida tarixiy-badiiy, psixologik, ijtimoiy va badiiy metodlarning uyg'unligi ishlatiladi. Bu yondashuvlar romanning shaxsiy

va jamiyat kontekstidagi mohiyatini, qahramonlarning ichki dunyosi va ijtimoiy hayotdagi o'rnini chuqurroq anglashga imkon beradi. Shu tariqa, Qodiriy asari nafaqat tarixiy va badiiy meros, balki ma'naviy va ijtimoiy saboqlar manbai sifatida o'rganiladi.

3. Natijalar:

"O'tkan kunlar" romani o'zining tarixiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Asarda XIX asrning oxiri va XX asrning boshlaridagi ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar, rus imperiyasi va xalqaro jarayonlarning o'zbek jamiyatiga ta'siri tasvirlanadi. Asarning asosiy ijtimoiy mavzularidan biri oilaviy va jamiyatdagi tartib-intizom, odob-axloq masalalari bilan bog'liq. Qodiriy o'sha davrning boy va qullik tizimlarini, shuningdek, mahalliy hukmdorlarning adolatsizligi va aholining ezilishini badiiy tarzda ochib beradi. Shu bilan birga, qahramonlar hayoti orqali kishilik qadriyatlarini, shijoat va ma'naviy olijanoblik qadriyatlarini yoritiladi. Romanning tarixiy jihati ham muhim ahamiyatga ega. Qodiriy o'sha davr o'zbek jamiyatining ijtimoiy tuzilishini, qadimiy an'ana va odatlarni, shuningdek, yangi davr ta'sirida yuzaga kelayotgan o'zgarishlarni tafsilotlari bilan tasvirlaydi. Shu tariqa, o'quvchi nafaqat qahramonlarning ichki dunyosini, balki umumiy jamiyat hayotini ham his qiladi [5]. Muhabbat mavzusi romanda markaziy o'rin tutadi. Olim va Nilufarning munosabatlari nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy qiyinchiliklar, oilaviy qarorlar va an'anaviy ta'sirlar orqali shakllanadi. Bu esa Qodiriy badiiy mahoratini namoyon etadi: u insoniy his-tuyg'ularni va ularning jamiyatdagi o'rnini o'rtasidagi bog'liqlikni aniq tasvirlay oladi [6]. Shuningdek, roman milliy uyg'onish va ma'naviy yangilanish g'oyalarini targ'ib qiladi. Qahramonlar o'z taqdiri va qarorlarini tanlashda erkinlikni qadrlashadi, bu esa o'quvchida ijtimoiy ong va mustaqillik ruhini uyg'otadi. Qodiriy bu asari orqali nafaqat o'tmish voqealarini eslatadi, balki zamonaviy o'quvchiga tarixiy va ma'naviy saboqlar beradi. Umuman olganda, "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida tarixiy, ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarini uyg'unlashtirgan muhim asardir [7]. U shaxsiy his-tuyg'ularni jamiyat

kontekstida yoritib, o'tmish va bugungi kun o'rtasida fikr yuritishga undaydi. Shu bilan birga, roman o'quvchini insoniylik, adolat va sevgi kabi universal qadriyatlarni qadrlashga chaqiradi. Qodiriy romanida ikki asosiy qarama-qarshilik — eski an'anaviy qadriyatlar va yangi g'oyalar o'rtasidagi kurash mavjud. Bu kurashda xalqning milliy o'zligini anglash jarayoni ko'rsatiladi. Asarda zamonaviylikka qarshi turuvchi eski ahloqiy qadriyatlar bilan, yangilikka intilgan yoshlar, yangi bilimlar va madaniyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar yoritiladi [8]. Qodiriy, shuningdek, o'zbek jamiyatidagi jamiyatning ijtimoiy qatlamlarini ham chuqur tahlil qiladi. U romanining asosiy qahramonlari orqali o'z vaqtida juda muhim bo'lgan axloqiy masalalarni ko'rib chiqadi: oilaviy munosabatlar, ta'lim va tarbiya, milliy istiqlol g'oyasi va boshqalar.

4. Muhokama:

"O'tkan kunlar" romanining muhim ahamiyatlaridan biri — o'zbek xalqining tarixiy jarayonlar, milliy istiqlol va ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liq zamonaviy qarashlarini shakllantirishga hissa qo'shganligidir. Asar, shuningdek, xalqning eski va yangi dunyoqarashlari o'rtasidagi tafovutlarni ko'rsatish orqali, milliy o'zlikni anglash jarayonini keltirib chiqargan. "O'tkan kunlar" o'zining murakkab va jiddiy tafakkuri bilan o'zbek adabiyotining yuksak qirralaridan biriga aylangan. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani o'z davrining ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotini yorituvchi bebaho adabiy merosdir. Ushbu asar XIX asr oxiri va XX asr boshidagi Toshkent hayotini, oilaviy va ijtimoiy munosabatlarni, shuningdek inson ruhiyati va milliy ong uyg'onishini o'zida aks ettiradi [9]. Zamonaviy nigoh bilan qaraganda, "O'tkan kunlar" nafaqat tarixiy manba, balki hozirgi jamiyat uchun o'quvchi ongini rivojlantiruvchi va milliy qadriyatlarni uyg'otuvchi asar sifatida ahamiyatlidir [10]. Romanning markazida insoniyatning universal muammolari – sevgi, sadoqat, adolat, ijtimoiy tenglik, o'zlikni anglash va shaxsiy tanlov masalalari yotadi. Qodiriy bu muammolarni o'tmish hayoti kontekstida tasvirlab, ularni

zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtiradi. Shu bilan birga, asardagi qahramonlar va ularning psixologik portretlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qoladi.

Ijtimoiy adolatsizlik va tafovutlar. Roman o'tmishdagi ijtimoiy tafovutlarni ochiq va nozik uslubda yoritadi [11]. Qodiriy boy va kambag'al, yuqori va quyi tabaqa o'rtasidagi farqlarni, adolatsizlik va notenglikni badiiy tasvirlar orqali o'quvchiga yetkazadi. Masalan, Asriddin va Odil kabi qahramonlarning hayoti, ularning muhit ta'sirida qabul qilgan qarorlari, jamiyatdagi notenglikning inson ruhiyatiga ta'sirini ochib beradi. Bu tafovutlar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, zamonaviy o'quvchiga o'tmishdan saboq olish imkonini yaratadi. Zamonaviy kontekstda qaraganda, Qodiriyning bu ijtimoiy tahlili inson huquqlari, tenglik va adolat masalalarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Masalan, bugungi kunda jamiyatda boy va kambag'al tafovuti, imkoniyatlar notengligi, shuningdek, ayol va erkaklarning ijtimoiy roli kabi masalalar hanuz dolzarb. Shu jihatdan, "O'tkan kunlar" o'quvchiga nafaqat tarixiy faktlarni, balki ijtimoiy adolat prinsiplarini ham tushuntiradi.

Milliy uyg'onish va madaniy meros. Roman milliy uyg'onish va madaniy o'zlik masalalarini yoritishda o'ziga xos o'ringa ega. Qodiriy o'tmishdagi an'analar, qadriyatlar, urf-odatlar orqali o'quvchiga o'zligini anglash, tarixiy xatoliklardan saboq olish, madaniy merosga hurmat bilan qarash ruhini beradi [12]. Shu bois, romanning zamonaviy o'quvchilar uchun ahamiyati katta: u milliy ongini rivojlantirish, madaniy identifikatsiyani mustahkamlash va milliy qadriyatlarni anglashga xizmat qiladi. Romandagi qahramonlar milliy qadriyat va zamonaviy fikrlar o'rtasidagi qarama-qarshilikni aks ettiradi [13]. Masalan, Odil va Nigina obrazlari milliy qadriyatlarni qadrlash bilan birga, yangi dunyoqarash va o'zlikni anglash yo'lida harakat qiladi. Bu esa bugungi kunda ham o'zligini topish, milliy merosni saqlash va rivojlantirish masalalarini uyg'otadi [14]. Shu nuqtai nazardan, Qodiriy asari milliy uyg'onishning dastlabki qadamlarini tasvirlagan amaliy qo'llanma sifatida qaraladi.

Psixologik tahlil va qahramonlar portreti. Qodiriyyning romani psixologik jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Har bir qahramon o‘z muhitining ta’sirida qaror qabul qiladi va ichki dunyosida murakkab kurashlarni boshdan kechiradi. Masalan, Odilning o‘z sadoqati va sevgisi o‘rtasidagi ichki kurashi, Nigina va Zaynabning oilaviy va shaxsiy tanlovlari orqali inson ruhiyati va ijtimoiy bosim o‘rtasidagi murakkab bog‘liqlik ko‘rsatiladi. Zamonaviy nigoh bilan qaraganda, qahramonlarning psixologik portretlari insoniyatning universal muammolarini ochib beradi. Shu bilan birga, asardagi hissiy va ruhiy izlanishlar bugungi psixologik tahlil va inson huquqlari o‘rganishiga ham mos keladi [15]. Shu jihatdan, Qodiriyyning qahramonlari nafaqat o‘tmish hayotini, balki zamonaviy inson ruhiyatini tushunishga ham yordam beradi. Roman markazida sevgi, sadoqat va insoniy qadriyatlar yotadi. Qodiriy sevgi orqali insonning ichki dunyosini, ularning qarorlariga ta’sir qiluvchi ijtimoiy muhitni yoritadi. Sevgi nafaqat shaxsiy munosabatlar, balki milliy va ijtimoiy qadriyatlarning o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi. Zamonaviy o‘quvchi uchun bu qadriyatlar o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Bugungi kunda ham “O‘tkan kunlar” romani shaxsiy va jamiyat hayotini uyg‘unlashtirish, qadriyatlar orqali o‘quvchi ongini shakllantirish vazifasini bajaradi. Til va badiiy usluba Qodiriyyning til va uslubdagi mahorati romanning zamonaviy o‘quvchilar uchun ham qiziqarli bo‘lishini ta’minlaydi. U an’anaviy hikoya uslubi bilan zamonaviy psixologik tahlilni uyg‘unlashtirib, o‘quvchiga nafaqat o‘tmish hayotini, balki insoniy qadriyatlarni sezdiradi. Shu bilan birga, romandagi dialoglar va tasvirlar zamonaviy dramaturgiya va kino tahliliga mos keladi, bu esa asarni turli san’at sohalarida qayta talqin qilish imkoniyatini beradi. Romanning badiiy jihati uning dolzarbligini oshiradi. Qodiriy o‘quvchining hissiyotini uyg‘otadigan tasvirlar, aniq dialoglar, psixologik portretlar orqali o‘tmish voqealarini jonli va tushunarli qiladi. Shu nuqtai nazardan, “O‘tkan kunlar” nafaqat tarixiy roman, balki zamonaviy badiiy asar sifatida ham qadrlidir.

Zamonaviy kontekst va ahamiyati. Zamonaviy nigoh bilan qaraganda, romanning asosiy ahamiyati uning universal qadriyatlarni yoritishida namoyon bo‘ladi. Asar orqali o‘quvchi insoniyatning umumiy muammolarini: adolat, ijtimoiy tenglik, sadoqat, milliy o‘zlik va madaniy qadriyatlarni tushunadi [16]. Shu bilan birga, Qodiriyyning romani o‘tmish va hozirgi hayot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ochib beradi. Bugungi kunda jamiyatda yuzaga kelayotgan ijtimoiy, madaniy va psixologik muammolarni Qodiriyyning asari orqali tahlil qilish mumkin. Masalan, boy va kambag‘al tafovuti, ayol huquqlari, oilaviy munosabatlar, shaxsiy tanlov va jamiyatdagi adolat masalalari “O‘tkan kunlar” romani kontekstida o‘rganilganda yanada chuqurroq tushuniladi. Bizning fikrimizcha xulosa va zamonaviy nigohida aytganda, Abdulla Qodiriyyning “O‘tkan kunlar” romani o‘z davrining tarixiy manbasi bo‘lib qolish bilan birga, zamonaviy o‘quvchi uchun ham dolzarbdir.

Roman: 1. Ijtimoiy adolatsizlik va tafovutlarni ochib beradi va bugungi jamiyatdagi tenglik masalalariga e‘tibor qaratadi. 2. Milliy uyg‘onish va madaniy merosni targ‘ib qiladi, milliy ongini rivojlantiradi. 3. Qahramonlarning psixologik portretlari inson ruhiyatini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. 4. Sevgi, sadoqat va insoniy qadriyatlarni yoritib, shaxs va jamiyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi. 5. Til va badiiy uslub jihatidan zamonaviy o‘quvchi uchun ham qiziqarli va tushunarli. 6. O‘tmish va hozirgi hayot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni namoyon qiladi va universal qadriyatlarni yoritadi. Shu jihatdan, “O‘tkan kunlar” romani nafaqat o‘tmish hayotini aks ettiruvchi tarixiy roman, balki zamonaviy o‘quvchi ongini rivojlantiruvchi, milliy qadriyat va insoniylikni uyg‘otuvchi abadiy qo‘llanma hisoblanadi. Qodiriyyning merosi o‘quvchini tarixiy haqiqat bilan tanishtirib, shaxsiy va jamiyat hayotidagi murakkab muammolarni anglashga undaydi [17]. Zamonaviy nigoh bilan qaraganda, bu roman milliy adabiyotimizning klassik durdonasi bo‘lib qoladi va kelajak avlod uchun ham muhim saboq beradi.

5. Xulosa:

Abdulla Qodiriyning “O‘tkkan kunlar” romani o‘zbek adabiyotida yangi davr boshlanishini belgilovchi asar sifatida e’tiborga loyiqdir. Asar markazida sevgi va insoniylik mavzulari turadi, lekin u shunchaki romantik hikoya emas; bu, avvalo, jamiyatning o‘tmishdagi ijtimoiy muammolarini ochib beruvchi asardir. Romanning asosiy qahramonlari Orif va Kumush orqali Qodiriy insoniy qadriyatlar, ma’naviy poklik va fidoyilikni ko‘rsatadi. Orif o‘zining bilimiga chanqoqligi, haqiqatga sodiqligi bilan ajralib turadi. Kumush esa mehr-muhabbat va sadoqat timsolidir [18]. Ularning munosabatlari orqali Qodiriy odamlarning ichki dunyosidagi ezilishlar, ijtimoiy cheklovlar va insoniy orzularning ziddiyatlarini ochib beradi. Romanda ijtimoiy va milliy masalalar ham muhim o‘rin egallaydi. Qodiriy o‘tmishdagi hukmronlik, boylarning adolatsizligi, qashshoqlik va ta’lim yetishmasligi kabi muammolarni ochiqchasiga tanqid qiladi. Shu bilan birga, u milliy uyg‘onish jarayonini ham ko‘rsatadi, ya’ni insonlar o‘z bilimini oshirish, milliy o‘zligini anglash va ijtimoiy adolatga intilish orqali jamiyatni o‘zgartirishga harakat qilayotganini tasvirlaydi. Asar tili va uslubi jihatidan ham Qodiriy o‘zbek adabiyotini yangi bosqichga olib chiqadi. U boy, tasviriy til va zamonaviy adabiy vositalardan foydalangan, shuningdek, xarakterlar psixologiyasini chuqur ochib bergan. Bu esa o‘quvchiga nafaqat voqealarni kuzatish, balki qahramonlar ichki dunyosini his qilish imkonini beradi. “O‘tkkan kunlar” romani nafaqat tarixiy ma’lumotlar manbai, balki o‘tmishdagi ijtimoiy va ma’naviy haqiqatlarni chuqur anglashga yordam beradigan asardir. U sevgi va insoniylik, adolat va bilimiga intilish kabi qadriyatlarni targ‘ib qiladi. Shu bilan birga, Qodiriy o‘z asari orqali o‘quvchini o‘tmishdan saboq olib, kelajakni yaxshilashga chaqiradi [19]. Shu sababli roman o‘zbek adabiyotining durdonasi sifatida hamon ahamiyatini yo‘qotmagan. "O'tkan kunlar" romani Abdulla Qodiriy tomonidan yaratilib, o'zbek adabiyotining chinakamiga o'ziga xos bir poydevorini tashkil etdi. Qodiriy asarida jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, va madaniy o'zgarishlarini, tarixiy voqealarni ta'sirli tarzda

tasvirlab beradi. Ushbu roman, nafaqat o'zbek adabiyotining, balki O'rta Osiyo xalqlarining tarixiy va madaniy merosining muhim qismi hisoblanadi. "O'tkan kunlar" bugungi kunda ham o'z o'rnini saqlab qolmoqda, yangi avlodni milliy ma'naviyatga va tarixga bo'lgan hurmatni shakllantirishga yordam beradi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2019.
2. Ozod Sharafiddinov. *O'zbek adabiyoti tarixidan.* – Toshkent: O'zbekiston, 2005.
3. Naim Karimov. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi.* – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
4. G'afur G'ulom. *Adabiyot haqida maqolalar.* – Toshkent: Fan, 1976.
5. Umarali Normatov. *O'zbek romanchiligi taraqqiyoti.* – Toshkent: Fan, 1990.
6. Izzat Sulton. *Adabiyot nazariyasi.* – Toshkent: O'qituvchi, 1980.
7. Edward Allworth. *The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present.* – Stanford University Press, 1990.
8. Mark Edward Reese. *Translation and Analysis of Uzbek Literature.* – Washington, 2018.
9. Adeeb Khalid. *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia.* – Berkeley: University of California Press, 1998.
10. Bertil Nygren. *Cultural Change in Central Asia.* – London, 2002.
11. Bozorboy Qosimov. *Jadidchilik va o'zbek adabiyoti.* – Toshkent: Fan, 2004.
12. Abduqayum Yo'ldoshev. *O'zbek romanchiligi tarixi.* – Toshkent: Akademnashr, 2015.
13. A. B. Chulpanov, (1995). *O'tkan kunlar romanining ijtimoiy-siyosiy tahlili.* Moskva: Adabiyot nashriyoti.

14. J. M. Roberts, (2020). *Modernity and Tradition in Central Asian Literature*. Oxford University Press.
15. B. Muradov, (2010). *Markaziy Osiyo adabiyoti va tarixiy jarayonlar*. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
16. M. Tursunov, (2005). *Abdulla Qodiriy va o'zbek romanchiligi*. Toshkent: Sharq nashriyoti.
17. A. I. Kazakov, (2013). *Sotsializm davrida O'rta Osiyo adabiyoti*. Sankt-Peterburg: Akademiya nashriyoti.
18. M. G'ulomova, (2018). *O'zbek adabiyotida tarixiy roman: Yangi va eski qarashlar*. Toshkent: O'zbekiston matbuoti.
19. A. Qodiriy, (1932). *O'tkan kunlar*. Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti.